

بجایم خموشش اند و گویا بشر
چو مردم سخن گفت بلیدم بوش
پراگنده گوید از جایم بشه
وگر نه شدن چون بجایم خموشش
چو طوطی سخن گوید بنواوان میباش

حکایت

۶۴ یکے ناسزا گفت در وقت جنگ
قفا خورد و عریان و گریان نشست
گریبان دریدند و راجچک
حجب اندیده گفتش اسے خود پرست
چو غنچ گرت بسته بودے کهن
دریده ندیدے چو گل سپهرین
سراسیمه گوید سخن بر گزاف
چو طنبر در بے مغز بسیار اف
نه بینی که آتش زبان سپاوس
بآبے توان کشتنش در نفس
اگر بست مدد از بندر بجزو
بمنه خود بگوید نه صاحب بنده
که اگر بست خود فاش کرد و بپوس
۷۰ اگر مشکب خالص تو داری می گوے
چه حاجت محاک خود بگوید که چسیت
سگین گفتن که ز مغز بیت
که سعدی نه اهل است و امین نگار
بگویند ازین حرف گیسبان بنار
که طاقت ندارم که مغزیم بند
و ابا شد از پوستینم و بند

حکایت

عقب را پر سخت بجز بود
شکیب از نهاد پدر دور نبود

۷۵ یکے پاس گفتش از روی پند
 قفسہاے مرغ سحر خوان شکست
 بگم داشت بر طاق بستان ہراسے
 پس بچدم سوے بستان شیاقت
 بچندید کایے بیل خوش نفس
 ۸۰ نثارو کسے با تو ناگفت کار
 چو سعدی کہ چندے زبان بستہ بود
 کسے گیو آرام دل در کنار
 مکن عیب خلق اے خردمند فاش
 چو باطل سرائد گمار گوش
 کہ بگذار مسغانِ وحشی ز بند
 کہ در بند ماند چو زبان شکست
 یکے نامور بلبیل خوش ہراسے
 حسب آن مرغ بر طاق ایوان نیافت
 تو از گفت خود ساندہ در قفس
 ولیکن چو گفتسی دلپاشن بہار
 ز طعن زبان آوران رستہ بود
 کہ از صحبت خلق گیر و کنار
 بعیب خود از خلق مشغول باش
 چو بے ستریشی بصیرت پیش

حکایت

۸۵ شنیدم کہ در بزم ترکان ست
 چو چنگش کشید حالی بوسے
 شب از دور چوگان و سبلی نخت
 نحو ہستی کہ ہاشی چو پری زیش
 دو کس گرد دیدند آشوب و جنگ *
 مہرے دن و چنگ نظر شکست
 غلامان چو دن بر زود مشن بوسے
 دگر روز پیش تبخیم گفت
 چو چنگ اے برادر سر انداز پیش
 پراگندہ نعلین و پرندہ سنگ

۹۰ یکے فتنہ دید از طرف بر شکست
 یکے ور میان آمد و سر شکست
 کسے خوشتر از خوشترین فارغیت
 که با خوب و نشت کشش کارغیت
 ترا وید و در سر شاوند و گوش
 و من جاسے گفتار و دل جاسے ہوش
 مگر باز دانی نشیب از سرانہ
 نگوی کہ این کوتہ است آن ورانہ

حکایت

چنین گفت پیے پسندید ہوش
 خوش آمد سختمار پس ان گوش
 ۹۰ کہ در ہنہ رقم کہنے سرانہ
 چپ ویم چو پلدا سیاہی ورانہ
 ورنہ خوش او دختر سے چون قسم
 من و پروہ و نمان بلہاش ورنہ
 چنان تنگش آورد اندر کنار
 کہ پنداری اللیل نعیش التہار
 ما امر معروف و امن گرفت
 نصول آتش گشت و دامن گرفت
 طلب کروم از پست و لیر حوت سنگ
 کہ اسے ناخدا ترس سے نام ونگ
 بہ شنیع و دست نام و آشوب و خبر
 سپید از سید فتنہ کروم چو تہ
 شد آن ابرنا خوش نہ بالاسے بلخ
 ۱۰۰ نہ لا خواہ آن ویو بیکن جبست
 پچی پیکر آمد من آویخت دست
 کہ اسے نرق سجاوہ نرق پوشش
 سید کار و میا نرو دین فسروش
 ما عسما و دل زکف رفتہ لبو
 بہین شش و بان بر سے آشنہ لبو

۱۰۵ کنون نچتہ شد لقمہ خام من
 نظلم بر آورد و نریا و نواند
 مناد از جوانان کے دستگیر
 کہ شمش نیاید ز پرسی ہائے
 ہی کرو نریا و امن بچنگ
 برون رفتم از جہلم در دم چو پیر ۱۱۰
 بہینہ دوان رفتم از پیش نزن
 پس از مدتی کہ سو بر من گذار
 کہ من توبہ کروم بدست تو بہ
 کے را نیاید چنین کار پیش
 ازین شنتت این پند برداشتم ۱۱۵
 زبان درکش از عقل داری و ہوش

کہ گزشتش بدر کردی از کام من
 کہ شفقت برافت او و حجت مناد
 کہ بتاندم داد ازین سرد پیر
 نزن دست در سترا محرمے
 سرا مانده سرد گریبان ز رنگ
 کہ ترسیدم از زجر برنا و پیر
 کہ در دست او جبار بہتر کہ من
 کہ می دانیم گفتش ز نیچار
 کہ گرد فضل نگر دم دگر
 کہ عاقل نشیند پس کار خوش
 دگر دیدہ نا دیدہ انکاشتم
 چو سعدی سخن گوے و ز خموش

حکایت

یکے پیش داؤد طہابی نشست کہ دیدم فلان صوفی افتادہ مست
 قے آلودہ دستار و پیر ہانش
 چو فرخندہ خوسے این حکایت شنید
 گروے سگان حلقہ پیر ہانش
 ز گونیدہ ابرو بچشم در کشید

۱۲۰ زلفے برآشت و گفت اسے فیتق
 پرو زان مقام شنیعش یاد
 پیشش و اور چوسہ کپت
 نیوشیدو شد زین سخن تنگدل
 نہ زبیرہ کہ فرمان گبیر و گبوش
 ۱۲۵ زلفے بہ پیچید و در مسان ندید
 میان بست و بے اختیار شیدوش
 یکے طعنہ می زد کہ در پیش بین
 تو این صومنیان بہین کہ سے خور و ولند
 اشارتہ کشان این و اثر ابست
 ۱۳۰ بگرون ہر از حبور دشمن خسام
 بلا خورد و روزی بہنت گذاشت
 شب از شمسایی و فیکرت بخت
 مزیر آب روی ہر اور بکوسے
 کہ دسرت نیزد بشمہ آب سے

بکار آید اسروز یاد شفیق
 کہ در شش نہایت و در خرقہ عار
 عنان سلامت ندارد بدست
 بیکرت مشروفیت چون خر بگل
 نہ یاد کہ ست اندر آرد بدوش
 رہ سہ کشیدن ز فرمان ندید
 ور آورد و شمشیر بر و عام جوش

زبے پارسایان پاکینہ دین
 مشرق سبکی گرو کسود اند
 کہ این سرگران بست وان نیم ست
 بہ از ششمت شمشیر و جوش عوام
 بنا کام ہر دوش بجاسے کہ دشت
 بختد بہ طمانی دگر روز و گفت

حکایت

ہر اندر حق سرور نیک بہر
 گواستہ جوانسہ و صاحب تندو

۱۳۵ کہ بد مرد را خصم خود می کنسی و گرنیک مرد است بد می کنسی
 ترا هر که گوید مُنلان کس بد است * چنپین وان که در پوستین خود است
 کہ فِعل مُنلان را ببلد بیان * وزین فعل بد می بناید بیان
 بد گفتن حلق چون دم زوی اگر راست گوی سخن بسم بدی

حکایت

زبان کرد شخصه بغیبت دراز بدو گفت دانند سفره فرزند
 ۱۳۶ کہ یاد کسان پیش من بدکن مرا بدگمان در حق خود مکن
 گرفتم ز متکین او کم بود نخواهد بجباه تواند منزود

حکایت

کے گفت پیدا شتم طمیت است کہ دزدی سامان تر از غیبت است
 بدو گفتم اے یاد آشفته پوش شکفت آمد آن داستانم پوش
 بنا راستی در چپ بیستی بسی کہ بر غیبتش مسترت می نمسی
 ۱۴۵ بلے گفت دزدان تہسور کنند بیازوے سردی شکر بکنند
 چہ می خواهد از غیبت آن سادہ مرد کہ دیوان سیہ کرد و چیرے نخورد

حکایت

مرا در ننگ امیہ اورا لبود * شب و روز تلقین و تکرار لبود

۱۵۰. صبر استوار را گفتم اسے پرستہ،
 چو مین واو معنی دہم و در حدیث
 شنیدہ این سخن شوالے ادا
 سودے پندت نیاید دوست
 گر او راہ دوزخ گرفت از حسنی
 منلان یاد بر من سہ می برو
 بر آید ہمہ اندون نخبیشت
 بہ شدی بر آشفت و گفت استہب
 کہ معلوم کروت کہ غیبت نکوست
 ازین راہ دیگر تو دوست سی

حکایت

۱۵۵. جس اندید پیرو پرین راو
 کزو داو مظلوم مسکین او
 تو دست از وسے و روزگارش ہار
 نہ بید او ازو بچسہ من آیم
 بدوزخ برو تدبرے را گناو
 ۱۶۰. وگر کس بغیبت پیش می رود
 سباوا کہ تھا بدوزخ رود
 دشت چو سنگ سیر پارہ است
 ندایا تو ستان ازو داد خلق
 جوان را یکے پت پیانہ واو
 بخواہند و از وگب ان کین او
 کہ خود زیر دستش کن روزگاہ
 نہ نیند از تو غیبت سیند آیم
 کہ پیانہ پر کرو و دلوان سیاہ

حکایت

شنیدم کہ از پاسبان کیے
 بطیبت بچندید با کودکے

دگر پارسایان حسوت نشین
بعیبتش فتاوند و پستین
بناخبر نماند این حکایت نهفت
بصاحب نظر بازگشتند و گفت
در پرده بر بار شوریده سال
نه طیبیت حرام است و غیبت حلال

حکایت

۱۶۵ لطفی درم رغبت روزه خامست
نداشتن چپ کدام است و راست
یکه حساب از پارسایان کوسه
خی شستن اموات و ست و روسه
که بهم آمد اول بنت بگوسه
دوم نیت او سوم کف بشوسه
پس انگه وین شوسه وین سبار
سناخر بانگشت کوچک بشار
سبابه وندان پیشین مبال
که نمی است در روزه بعد از نوال
وزان پس سه شست آب بر روی زن
زیرستن که موسه سر تا دوشن
دگر دستها تا بسرفق بشوسه
ز تسبیح و ذکر آنچه وانی بگوسه
وگر مسح سر بعد از آن غسل مایه
همین است و ختمش بنام خداسه
کس از من نداند درین شیوه به
نه بیسنی که شروت شدید به
شنید این سخن ده خداسه قدیم
بشورید و گفت اسه خبیث جسم
نهی اوم مسوده حشور دن رواست
وین گوز ناگفتن میها نخست
بشوسه آن که از خور و نهیها شست

کسے را کہ نام آمد اندر میان
 چو بمسواره گوی کہ مردم حسرت
 بہ سیکو ترین نام و نعتش بخوان
 مہر سخن کہ نامت چو مردم ہر بند
 چنان گوے سیت بگوے اندم
 کہ گفتن توانی بروے اندم
 ۱۸۱ وگر شرم از دیدہ ناظر است * نہ اے بے اہم غیب دان حاضر است
 نیاید ہی شرم از حیثین
 کز و نایغ و شرم داری زمن

حکایت

طہریت شناسان ثابت قدم
 یکے زان میان غیبت آغاز کرد
 بحسبوت نشستن چہ سے ہم
 در ذکر چہ پارہ ہا کہ کرد
 تو ہرگز غمنا کروڈ و فرنگ
 کہے گفتش اے یار شوید رنگ
 ۱۸۵ گفت از پس چار دیوار خہ پیش
 ہمہ عمر نخصا وہ ام پائے پیش
 چہین گفت درویش صاویں
 ندیم چہین سخت برشتہ کس
 کہ کانہ ز پیکارش این شہ است
 مسلمان ز جور زبانش نرست

حکایت

چہ خوش گفت دیوانہ مرغری
 سن ار نام مردم بزشتی ہم
 حدیثے کز ولب بندان گری
 نگویہ بجز غیبت ماوم
 کہ طاعت بہان چہ کہ ماور ہر
 ۱۶۰ دانہ پروردگان حسد

رفتی که غایب شد ای نیک نام
 یکے آنکہ مالش بیاطل خورد
 ہر آن کو بود نام مسرورم بعد
 کہ اندر قفساے تو گوید بہان
 دو چہر است ازو ہر رفیقان مسلم
 دووم آنکہ مالش بزشتی بند
 تو شکر خود از دے توقع مدار
 کہ پیش تو گفت از پس مردمان
 کہ مشغول خود وز حجاب غافل است
 ۱۹۰ کہے پیش من در جہان غافل است

حکایت

س کس را شنیدم کہ غیبت رواست
 یکے بادشاہے ملامت پسند
 چو زین در گذشتی چہارم خطا است
 کہو بردل حنلق بیسنی گزند
 مگر حنلق باشند ازو پر حذر
 کہ خود می درو پرودہ حنوشین
 کہ او می در افتد بگردن بچاہ
 ز غرضش مدار اسے برادر نگاہ
 سیوم گر ترازوے ناراست شوے
 ز فعل بدش ہر جہہ دانی بگوے

حکایت

شنیدم کہ وزوے در آمد ز دشت
 بدزود بہتال ازونیم دانگ
 بدروازہ سیستان در گذشت
 برآورد وزو سید کار بانگ
 خدا یا تو شب رو باتش سوز
 کہ رہ می زند سیتانے بروز

حکایت

۲۰۵ کہے گفت با صوفی در صفا
گفت خموش اسے برادر خجنت
کسانے کہ پیغام دشمن برید *
کے قول دشمن نیار و بدوست
نڈانی مندانے پہ گفت از قفا
نڈانے بھتر کہ دشمن چہ گفت
ز دشمن ہسانا کہ دشمن تراند
مگر آنگہ در دشمنی یار او است
چپان کر شنیدن بلرز و تنم
کہ دشمن چپین گفت اندر نمان
بخشم آورد نیک مسر و سلیم
کہ مسر فتنہ خفتہ را گفت خینہ
بہ از فتنہ از جاسے بدون بجاسے
سخن چپین بد بخت ہینہ بر شہ است

حکایت

۲۱۰ فدیوں وزیرے پسندیدہ داشت
رضائے حق اول نگہ داشتے
کہ روستن دل و دور بین دیدہ داشت
وگر پاس منہ مان شدہ داشتے
کہ تدبیر ملک ست و توفیر گنج
گزندت رساند ہسم از بادشاہ
نہد حاصل سفلہ بر حلق رنج
اگر جانب حق نداری نگاہ

یکے رفت پیش ملک باسد
 ۲۲۰ غرض شنو از من نصیحت پذیر
 کس از خاص شکر نما دست و عام
 بشرطی که چون شاه گرون نواز
 نخواهد ترا زنده آن حسود پرست
 بی سوسے دستور دولت پناه
 ۲۲۵ که در صورت دوستان پیش من
 زمین پیش تختش بوسید گفت
 چنین خواهد هم اسے نامور باد شاه
 چون گیت بود وعده سیم من
 نخواهی که مردم بصدق و نیاز
 ۲۳۰ عنایت شمارند مردم و عا
 پسندید ازو شه پار آجپ گفت
 ز قدر و مکافے که دستور داشت
 ندیدم ز نعمت از گشته تر
 ز نادانی و تیراے که دوست
 که هر روزت آسایش و کام باد
 ترا در حجبان دشمن است این وزیر
 که سیم و زر از وسے ندارند وام
 بمیسرو دهند آن زرو سیم باز
 مبادا که نقارشش نیاید دست
 بخشم سیاست نگه کرد شاه
 بخاطر حسدای بد اندیش من
 چه پرسیدی اکنون نشاید نمفت
 که باشد چون عالمت نیک خواه
 بقا پیش خواهند از سیم من
 سرت سبز خواهند و عمرت دراز
 که جوشن بود پیش تیر بلا
 گل رویش از نازکی برش گفت
 مکانش بنفینرود و قدرش فرا
 نگون طالع و بخت برگشته تر
 حنای افکند در میان و دوست

۲۳۵ کنند این و آن خویش و گریه دل
 میان دو کس آتش افسردختن
 چو سعدی کسے ذوق خلوت چشید
 بگو آنچه دانی سخن سودمند
 که نذر ایشیمان بر آرد خویش

وے اندر میان کور نجات و نخل
 نہ عقل بہت خود در میان سوختن
 کہ از ہر دو عالم زبان در کشید
 و گر بیچ کس را نیاید پسند
 کہ آوخ چہ راستی نکر دم کموش

حکایت

۲۴۰ زن خوب فرمان بر پارسا
 برو پنج نوبت بن بر دست
 ہمہ روز اگر غم خوری غم دار
 کراحت آید آباد وہ بخواب دوست
 چوستور باشد زن خوب روے

۲۴۵ کہے بر گرفت از زبان کام فل
 اگر پارسا ہست و خویش سخن
 زن خوش منبش دستمان ترک خوب
 بسر و ز پیری چہرہ نش خوب
 چو حلوا خورد سرکہ از دست شوے

کند و درویش را بادشا
 کہ یارے موافق بود در برت
 پوشب تنگدست بود و کنار
 حنا را بر حمت آتھ سے اوست
 بدیوار او در بہشت بہت شوے

کہ بکمل بود باوے آرام دل
 نگہ در نکوشی و نیشتی مسکن
 کہ آہن نگاری پشود عیوب
 زن دیو سیاہ خوش طبع گوے
 نہ حلوا خورد سرکہ اندر وہ روے

ولیک از زن بدحت ایام پناه
 غنیمت شمار و حلاص از نفس
 وگرنه بنه دل به بیچادگی
 بلائے سفر به که در حنا زنجگ
 که در حنا نه ویدن بر آبرو گسره
 که بانوسے ریشش بود در سراسے
 که بانگ زن از وسے بر آید بلند
 وگرنه تو در حنا نه نشین چون زن
 سراویل کحلش در مرد پوشش
 بلائے سر خود نه زن خواستی
 از آنبار گندم نشوے دست
 که باوسے دل و دست زن رست
 دگر مرد گو لاف مردی مسزن
 چو بیرون شد از خانه در گور باد
 برو گو بنه پنجه در روسے مرد
 ثبات از خند و مندی و راسے نیست

۲۵۰ دل آرام باشد زن نیک حنواہ
 چو طوطی کلاغش بود ہم نفس
 سر اندر حجابان نه باوارگی
 تھسی پائے رفتن به از کفش تنگ
 بزندان متاضسی گرفتار به
 ۲۵۵ سفر عبید باشد بران که خدا سے
 در خوشترمی بر سراسے به سب
 چون زن راه بازار گیرد بن
 اگر زن نذارے مرد گوش
 نسنے را که جہل است و ناراستی
 ۲۶۰ چو در کیدے جو امانت شکست
 برآن بندے حق نیکوئی خواست
 چو در روسے بیگانه خندید زن
 ز بیگانگان چشم زن کسور باد
 زن شوخ چون دست در قلیہ کرو
 ۲۶۵ چو بیسنی که زن پائے بر جاسے نیست

گرنیز از کفش در میان نینگ
 که مردن به از زندگانی به نینگ
 پوشانش از مو بیگانه روسے
 وگر نشنود چ نین آنگ چه شوے
 زن خوب خوش طبع نخت است و یا
 رها کن زن زشت نسا زگار
 چه نغز آمد این یک سخن آون متن
 که بودند سگشته از دست زن
 یکے گفت کس را زن بد بسیار
 وگر گفت زن در حجاب خون سرد
 زن نو کن اے دوست هر نو بهار
 که تقویم پارین نیاید بسکار
 کسے را که بسینی گرفتار زن
 مکن سعیدیا طعن بروے مزن
 تو بسم جو بسینی و بارش کشی
 اگر یک شبے در کنارش کشی

حکایت

جوانی ز ناسانگاری جنت
 بر پیر مروسے بنالید گفت
 گرا بازے از دست این خصم پیر
 چنان می برم کاسیا سنگ پیر
 سختی نبه گفتش اے حنواجه دل
 کس از صبر کردن نگرود حنبل
 شب سنگ بالاسے اے غامبوس
 چپا سنگ زیرین نباشی بریز
 چو از گلنھے دیدہ باشی خوشی
 روا باشد ار باء خارشش کشی
 درختے که پیوسته برشش خوری
 تمشل کن آنگ که خارشش خوری
 گفتار

- ۲۸۰ سپر چون زده برگزشتش سنین * زنا محرومان گو فراتر نشین
 بر پیشب آتش نشاید فروخت که تا چشم بر هم زنی حلاله سخت
 چو خواهی که نامت بماند بجاے سپر را حنرمندی آموز و راهے
 چو فیهنگ و رایش نباشدے ہمپسری و از تو نماندکے
 با روزگارا که سختی برو سپر چون پدر نازکش پرورد
 حنرمندی و پیرنگارش بدار گرش دوست داری بنادش بدار
 بخشروی در شن خبر و تعلیم کن به نیک و بدش وعده و بیم کن
 نو آموز را فکر و تحسین و زه نه تو بیخ و تهدید استاد به
 پیاموز پرورده را دست پنج وگر دست داری چو قارون بگنج
 چه دانی که گسرویدن روزگار لغزبت بگرداندش در دیار
 مکن تکیه بر دستکای کپست که باشد که نصرت من اند بخت
 چو بر پیشه باشدش دست رس کجا دست حاجت بود پیش کس
 به پایان رسد کیه سیم و زر نگرود شمسی کیه پیشه در
 مغانی که سعای مراد از چه یافت نه هاسمون نوشت و نه در پانگافت
 بخشروی بخورد از بزرگان قفا خدا داوشش اندر بزرگی صفا
 هر آن کس که گردن بفهرمان نمند بیسے بر نیاید که فرمان دهد

۳۰۰ سپه نامه ترزان منگوشه مخواه * که پیش از خطش رویه گرد و سیاه
 هر آن طفل کوی چو آموزگار نه بسند جفا بسند از روزگار
 سپه را نکو دار و راحت رسان که چشمش منند بدست گمان
 هر آن کس که فزیز را غم نخورد دیگر کس غمش خور و بد نام کرد
 نگه دار از آموزگار بدش که بد نخت و گسره کن چون خوش
 از آن بے حمیت ببا بد گزینت که نام و پیش آب سردان بر نخت
 سپه کو میان قلندر شست چه روز خیرش فد و شوک دست
 در لغش مخور هر ملک و ملک * که پیش از پدر مرود به ناختلف

حکایت

۳۰۰ شبی دعوتی بود در کوهی من
 چو آواز طرب در آید ز کوهی
 زهت بیس مردم در آن انجمن
 بگردان شد از عاشقان باس و جوی
 بدو گفتند ای نعت خوب من
 که روشن کنی مجلس با چو شمع
 بهمی گفت با من که ای پیر من
 نه مروری بود پیش در آن نشست
 محاسن چو مروان نداری بیت
 گفتار

۳۰ خدایت کند شاه‌خانه کن
 نشاید تهنوس باختن با گلے
 برو خانه آباد گردان بزک
 که هر بامدادش بود بلبلے
 تو دیگر چه پروانه گردش کرد
 چه ماند بنادان تو خاسته
 که از خنده افتد چو گل در قفا
 نه چون کودک پیچ بر پیچ سنگ
 که چون مقل نتوان شکستن سنگ
 مبین و لغزشش چو سو پشته
 کزان روسے دیگر چو دیوار شست
 وگر خاک باشی نذار سپاس
 سر از مغز و دست از دم کن ہی
 مکن بد بفرزند مردم نگاه
 که فرزند خویشت بر آید تباہ

حکایت

۳۲۰ درین شهر بارے بسم رسید
 شبانگاه و گرد دست بردن سبیب
 که بازار گانه غلامے حنرید
 که سیمین زنج بود و حناظر حریب
 بکین در سرد و مغز نادان شکست
 توانی طمع کردنش در کتیب
 که دیگر نگر دم بگرد فضل
 گوا کرد بر خود حناد رسول

۳۲۵ چیل آتش هم وین بخت پیش دل افکار و سیه و ریس پیش
 چو بیهوش از کار چون یک دو میل به پیش آتش سنگلاخ همیل
 سپید کین قلعه را نام پیست که بیدار بید عجب هر که زیست
 چندین گفتش از کاروان همی مگر تنگ ترکان ندانی است
 برنجید چون تنگ ترکان شنید تو گفتی که دیدار دشمن بدید
 سیه را کی با ناک برداشت سخت که دیگر چه رانی بیدار رخت
 نه عقل است و نه معرفت یک جوم اگر من و گر تنگ ترکان روم
 در شهوت نفس کافه پیست و گر عاشقی لب خور و سر پیست
 چو مر بند را همی پروری بهیبت برارش کسز و بر خوری
 و گر سپیش لب بدندان گزود و ساق حن او نگار سے بزود
 ۳۳۰ حلام آبکش باید و نشست زن بود بند و نازنین مشت زن

حکایت

گروم نشیند با خوشی که ما پاک بزم و صاحب نظر
 زمین پس فرمود روزگار که بر سینه حسرت خور و روزه دار
 ازان تخم حشر با حنود گویند که نفس است بر تنگ زما و بند
 سر گاو عضله ازان در گه است که از کنبشش سیمان کوه است

حکایت

- ۳۴۰ یکے صورتے دید صاحب جمال
بگرویدیش از شورش عشق و حال
بر انداخت بیچاره چندان عشق *
که شبنم بر آرد بهشتی و دوق
گذر کرد بقراط بر موی سوار *
پرسید کین را چه افتاد کار
کسے گفتش این علی پارساست
که هرگز خطا سے زوشتش نخواست
رود روز و شب در میان کوه
ز صحبت گریزان ز مردم ستوه
۳۴۵ بود دست حنا طر فی پیش
فسر و رفتہ پائے نظر در گلش
چو آید ز خلقش طامت بگوش
بگوید کہ چند از طامت خموش
مگویار سبالم کہ معذور نیست
کہ من یادم از سعتے دور نیست
نہ این نقش دل می رباید دست *
دل آن می رباید کہ این نقش بست
شنید این سخن موی کار آزماے
کہن سال پرورده پخته راسے
۳۵۰ گفت ارحب صیت نکوچی رود *
نہ باهر کسے ہرچہ گوی رود
نگارندہ را حسود ہمین نقش بود *
کہ شوریدہ را دل بیغما بود
چرا طیفل یک روزہ ہوشنبرو
کہ در صنوع دیدن چہ بالغ چہ حسود
محقق ہمان سیند اندر اہل
کہ در خوب رویان حسین و چگل
نقبا بیت ہر سطر من زین کتیب *
فسر و شتہ بر عارض و لقریب

۳۵۵ معاینعت در زیر حشر سپید چپو و پرده معشوق و در میخ ماه
 در اوقات سعدی نگنجید طلال که وارو پس پرده چندین طلال
 ملا کین سخناست محب فرود چو آتش در روشنای مسوند
 نرنجم ز خصمان اگر بر طینت کزین آتش پارسای در تب اند
 گفتار

۳۶۰ اگر در جهان از جهان برتبه است و از حلق بر خوشترن بسته است
 کس از دست جور زیانها نیست اگر خود من است اگر حق برست
 اگر بر پی چون ملک ز آسمان بدامن و آویزوت بد گمان
 بکوششش توان وجد را پیش است نشاید زبان بد اندیش نسبت
 منرا بر شیند تر و امنان که این زهر خشک ست و آن دانه ان
 تو روست از پرستیدن حقیقت سب تا بگیرد خلقت بسیج
 ۳۶۵ چپو راضی شد از بند ویران پاک گر انهب نگروند راضی چه بان
 بد اندیش حلق از حق گناه نیست ز نوع از خلقتش حقیق راه نیست
 اندان رو بجای نیارودند که در دست دینی غلط کرده اند
 دو کس بر حقیق ما ز بندوش زمین تا بدن زابسه بر تابموش
 یکے پن گیر و گر ناسپند نه پرواز از حرف گیری بپند

۳۷۰ مندرمانده در کتب تذکیر جاسے
 مسندار اگر شیر و گر رو بسی
 اگر گنج خلوت گنبد کسے
 بخت کندش که زرق است و یو
 اگر خنده روست و آسینگار
 ۳۷۵ غنسی را بغیبت بکاوند پوست
 اگر بے نوائے بگردید بوز
 اگر مرد درویش دستخیز است
 و گر کامرانی در آید ز پاسے
 که تا چند ازین جباه و گردنکشی
 ۳۸۰ و گر تنگدسته تنک سایه
 بختیدش از کینه دندان بریز
 چو بسند کارے بدست دست
 و گر دست بهمت بداری ز کار
 اگر ناطقی طبل پر یاده
 ۳۸۵ تمثیل کنان را نخواهند مرد
 چه دریا بد از جام گیتی نمانسے
 کز انیان بسرومی و حیلست بهی
 که پرواسے صحبت ندارد بسے
 ز مسروم چنان می گزید که دیو
 عقیفش ندانند و پیمینگار
 که منرعون اگر هست در عالم اوست
 بگون بخت خوانندش و تیره ریز
 بگویند از یوبار و بدخشی است
 غنیت شمارند و فضل خدای
 خوشی را بود در قفا ناخوشی
 سعادت بلندش کند پایه
 که دون پرور است این منبر یاده
 حیلست شمارند و دنیا پرست
 گدا پیشه دانندت و نخته خوار
 و گر حاشی نقش گمراهه
 که بچپاره از بیم سر بر نکرد

گریزند ازو کین چه دیوانگیست
 که مالش مگر روزنی و بگسرت
 شکم سبده خوانند و تن پرورش
 که زینت بر اهل تمیزت بهار
 که بد بخت زر دارد از خود دریغ
 تن خویش را کیسوف خوش کنند
 که خود را بسیار است بچو زمان
 سفته کرده گانش خوانند برود
 که مالش نماند باشد و راسه و فن
 که سگشته بخت برگشته اوست
 نماند نماند ز نشویش شهر
 که می رنجد از خفت و خیرش زمین
 بگردن در افتاد چون حسه بگل
 نه شاهد ز نام سردم زشت گوید
 سراسیمه خوانندش و تیره راسه
 بگویند خسیت ندارد بیسه

وگر در سرش هول و موانگیست
 تعنت کندش گر لنگ خورست
 وگر نغز و پاکیزه باشت خویش
 وگر بے تکلف زید سال دارد
 ۳۹۱ زبان در نهندش با نیا چو تیغ
 وگر کاخ و السوان منتش کنت
 بجان آید از دست طعنه زمان
 اگر پارسه سیاحت نکند
 که تا رفت پیرون ز آغوش زن
 ۳۹۵ جبهانزیده را بسم بدنند پوست
 گرش خط از اقبال بود و بهر
 عیب را نکوشش کند خسرو بین
 وگر زن کند گوید از دست دل
 نه از جور مسرود ربه زشت روی
 ۴۰۰ اگر بر کن چشم روزی ز جاس
 وگر بر باری کند از کس

سبخی را بندرز گویند بس * که فسا و دستت لب و پیش کس
 و گرفتایغ و خوشتین وار گشت
 که همچون پدر خواهد این سفلہ مو
 ۴۰۰ که یارو بکنج سلامت نشست
 خدا را که مانند و انباز و نجفت * نذارو شنیدی که ترا چه گفت
 رهسای نیاید کس از دست کس گرفتار چاره طسیر بس

حکایت

جانم بنده بند و قنرانه لبود
 نکونام و صاحب دل و حق پرست
 ۴۱۰ قوی در بلاغات و در نحو چیست
 مگر لکنته بوشش اندر زبان * که تحقیق منجم نکرده بیان
 یکے را بگفتم ز صاحب دلالان
 بر آس زر سودا من سبخی روے
 تو در وے همان عیب دیدی که هست
 ۴۱۰ نقیین بشنو از من که روز نقیین
 یکے را که فضل است و غیرتنگ راے

که در وعظ چپ لاک و سر وانه لبود
 خط عارضش خوشتر از خط دست
 ولی حرف ابجد نگفته درست
 که وندان پیشین نذارو فندان
 کزین جنس بیوده و بگر گوے
 ز چندان بنر چشم غفلت هست
 نه بیند بد مردم نیک بین
 گرش پائے عصمت بلغر و زجایے

- بیک حسره پسند بر روی جفا * بزرگان چه گفتند خدا صفا
 بود حسار و گل با هم اسه پوشمند * چه در بند خاری تو گلدسته بند
 کرا زشت خوئی بود در سرت * نه پسند ز طلاس حسرت پاست
 صفائی بدست آراے خیره روک * که نمساید آئیند تیسو روک
 طیفی طلب کز عقوبت رهسی * نه حسرتی که انگشت بروک نی
 منه عیب خلق اسه خروند پیش * که چشمت فرو دوزد از عیب خویش
 سپرد اسن آلوده را حد زخم * چو در خود شناسم که ترو اسنم
 شاید که با کس در شتی کنسی * که خود را بتاویل پستی کنسی
 چو بد ناسپند آیت حسود مکن * پس آنگه به سایه گو بد مسکن
 من ارحق پرستم و گر خود ناسے * بدون با تو دارم درون با خداے
 چو ظاهر بعفت بیاراستم * تصرف مکن در کثه و ماستم
 اگر سیرتم خوب و گر نیکر هست * خدایم سپرد از تو دانا تر هست
 کسے را بگردار بد کن عذاب * که چشم از تو دارد به نیکی ثواب
 تو خاموش اگر من بهیم با بیم * که خصال سود و نین حسودم
 نگو کاری از سدوم نیک راسے * یکے را بده می نویسد خطاسے
 تو نینر اسے پسر بر کرا یک هنر * به بینی زده عیبتش نندو گذر

نہ یک عیب اورا باگشت پیچ
 چو دشمن کہ بر شعر سعدی نگاہ
 ۴۳۵ نزارو صبر نکتہ و نغز گوش
 حشر این علتش غیبت کان پسند
 نہ سر حلق را تمنع باد می شربت
 نہ ہر چشم و ابرو کہ بینی نکوست
 حجاب نے فضیلت برآورد پیچ
 بنفرت کند اندرون تباہ
 چونے بہ بسند برآورد خروش
 خد ویدہ نیک بینش بکند
 سیاہ و سپید آمد و خوب و شرست
 بجز مغز پستہ بسند از پوست

باب هشتم در شکر

نفس می نیدم نه از شکر دوست * که شکر ندانم که در خورد اوست
 عطا نیست هر موی از او بر تنم * چگونه بجه موی شکر کنم
 ستایش خداوند بخشنده را * که موجود کرد از عدم بنده را
 کرا قوت وصف احسان اوست * که اوصاف مستغرق شان اوست
 ۵ بیایم که شخص آفریند ز گل * روان و حسرت بخشد و هوشش در دل
 ز پشت پدر تا به پایان شیب * نگر تا چه تشبیه ولادت ز غیب
 چو پاک آفرین بخشش بنش پاک * که تنگ است ناپاک رفتن چندان
 پیای بیغشان از آینه کرد * که صیقل نگیرد و چو نگار سنود
 نه در ایتما لبوس آب منی * اگر سردی از سه بدر کین منسی
 ۱۰ چه روزی بسی آوری سوسه خوش * مکن تکیه بر زور بازوسه خوش
 چسوا حق نمی بینی لای خود پرست * که بازو بگردشش در آورد دست
 چو تیر بکشیدت پیش چینه * بتوفیق حق دان نه از سعی خویش
 بر چنگی کس ز دست گوے * سپاس خداوند توفیق گوے
 توفایم نبود نیستی یک قدم * ز غیبت ندو می رسد دم بدم
 ۱۵ نه طغش زبان بسته بودے ز لاف * ہی روزی گدی بچفت ز لاف

چو نانش بیدند روزی گسست
 غصیبی که رنج آورد و برپیش
 پس او در شکم پرورش یافتست
 دو پستان که امروز دل خواباوست
 ۲۰ کنار و بر مادر دل پذیر
 و رخصت بلائے جان پرورش
 نه رگه‌های پستان درون دل است
 بخوشش منور بوده دندان خویش
 چو بازو قوی کرد و دندان سطر
 چنان صبرش از شیر خامش کند
 ۲۵ تو نیز اے که در توبه طفل را
 برانداندیش وایه پستان بصبر
 که پستان و شیرش فرست کند
 بصبرت فراموش کرد و گناه

حکایت

جوانی سر از راس مادر بتافت
 چو بیچاره شد پیش آورد مهر
 نه گریان و در ماند بود و خرد
 ۳۰ نه در مهر نیر و سس حالت نبود
 دل درو مندش چو آور بتافت
 که اسست مهر فراموش عهد
 که شهباز دست تو خوابم نبرد
 گس راندن از خود محالت نبود

تو آنی که از یک مگس نجیب
 بجای شوی باز در قسم گسور
 که امروز سالار و سرنجیب
 که توانی از خوشترین رفیع مسور
 وگر دیده چون برف وزد چسبان
 چه پوشیده چشم نه بینی که راه
 ۳۵ تو گر شکر کردی که با دیدن
 معلم نیا بوخت فحش و راس
 که امروز سالار و سرنجیب
 که توانی از خوشترین رفیع مسور
 چو کرم لحد حنوره پید و مانع
 نداند بسمی وقت رفتن ز چاه
 وگر نه تو بسم چشم پوشیده
 سه شت این صفت در وجودت خدای
 حقت عین باطل نموی بگوش
 گرت منع کردی دل حق نبوش
 گفتار

به بین تا یک انگشت از چند بند
 پس آشتگی باشد و البیسی *
 ۴۰ تاغ کن از سحر رفت ای سرور
 که بی گردش کعب و نانو پاسب
 یعنی حنائی بحبم در گلند
 که انگشت بر حرف صنعش نبوی
 که چند استخوان سپی زود و عمل کرد
 شاید مردم برگزین ز جاسه
 ۴۵ بصر در سر و فکر و اسه فزیر *
 حیوان بدل دل بدش عسیر
 نغان در تنت اسه پسزیده خوسه
 سینه در وسعید و شصت جوسه
 بجا یم بروی اندر افتاده تنور *
 تو همچون الف برود ما سواد

نگون کرده ایشان سزا بجز خیر تو آرمی بعزت خویش پیش هر
 تنبید ترا با چنین سوری * که سر جز طاعت نشود آوری
 بانعام خود دانه دانه نگاه * نکروت چو العناب سرور گیاه
 ۵۰ و لیکن بدین صورت دل پذیر
 ره راست باید نه بالاس راست
 ترا آنکه چشم و دهن داد و گوشش
 اگر عاتلی در خلاش مسکوش
 گفتم که دشمن بکوفی بنگ * مکن باس از خجیل با دوست خنگ
 حنوت طبعان بیت شناسش * بدوند نعمت بمیخ سپاس

حکایت

۵۵ ملک زاوه ز اسپ او بسم فتاد
 چو پیشش نشو رفت گسودن بین
 پشکان بنامند حیران دین
 سش باز چپید و رگ راست شد
 مگردن درشش محضه بهسم فتاد
 نگشته سرشش ما نگشته بدن
 مگر فیلسوفی ز یونان زمین
 وگر وے بنوے زمین خاست شد
 نکر و آن نشو وایه وروے نگاه
 شنیدیم که می رفت و می گفت نم
 نه چپیدے امروز روے زرشش

۶۰ حنوت دست راست نشو شد بشرم
 اگر وے چپیدے گوزشش

فستاد تخته دست بسی
 ملک را یکے خط آسزد و دو
 بعد از پی مرد بشمافتند
 ۶۰ مکن گردن از شکر منعم سپی
 که باید که بر خود سوزش نمی
 سه و گروش تپان شد که بود
 بختند بسیار و کم یافتند
 که روز پین سه بر آبی سپی

حکایت

یکے گوش کوک بالید سخت * که اسے بوالعجب راسے بر شتر نیت
 ترا تیشہ و اوم کہ بی نیم شکن
 ز بن آمد از جہر شکر و سپاس
 گذر گاہ متر آن و پندہت گوش
 ۷۰ دو چشم از پی تمنع باری نکوبت
 گفتار
 کہ اسے بوالعجب راسے بر شتر نیت
 نگفتیم کہ دیور سجد کین
 بغیبت نگردانہش حق شناس
 بھستان و باطل شین گوش
 ز عیب برادر منہ و گیب و دوست
 گفتار

شب از جہر آسایش تست و روز
 صبا از برائے تو نہاش دار
 مگر بو و برت بہت و باران و تیغ
 ہمہ کلداران و منہ مانبرند * کہ تخم تو در خاک می پروند
 ۷۰ و گرتشہ مانی ز سختی جوش * کہ سقا ابر آبت آرو جوشش

زحاک آورد رنگ و بوسے طعام
 غسل وادت از نخل و سنبل از هوا
 بہ نخلبندان بخسایت دست
 حنور و ماه و پروین برائے تواند
 ۸۰ زخاک گل آورد و از نافہ مشک
 بدست خودت چشم و ابرو نکاشت
 تسوانا کہ او نازنین پرورد
 بجان گفت باید نفس بفس
 خدایا ولم خون شد و دید و پیش
 ۸۵ نگویم و د و دام و مور سنگ
 بنورت سپاس اندیکے گفته اند
 برو سعیدیا دست و دفتر بشوے
 تماشاگر دید و مغز و کام
 نطب وادت از نخل و نخل از هوا
 زحیرت کہ نخلے چندین کنہ بست
 قنادیل سقف سرائے تواند
 زر از کان و برگ تر از چوب خشک
 کہ محرم باغیبار تتوان گذاشت
 بالسوان نعمت چنین پرورد
 کہ شکرش نہ کار زبان بہت پس
 کہ می بیستم الغامت از گفت پیش
 کہ قوچ ملائک بر آوج فلک
 ز چندین ہزاران سیکے گفته اند
 براسے کہ پایان نثار و مپوسے

حکایت

نماند کسے و تدر روز خوشی
 زمستان درویش در تنگ سال
 ۹۰ سلیمے کہ یکچند نالان نخفت
 مگر روزے افتد بختی کشتی
 چه سهل بہت پیش خداوند مال
 خداوند را شکر صحت نگفت

چو سروانہ رو باشی و تیر پاسے * بشکرانہ باکند پلان پاسے
 بہ پیر کہن بر بخشد جوان * توانا کند جسم بر تا توان
 چہ داند چہ خونین قدر آب * ز و ماندگان پرس در آفتاب
 عیب را کہ بر وجہ باشد محمود * چہ غم وارد از تشنگان ز رود
 کسے قیمت تند زستی شناسا * کہ یکچند چچارہ در تب گداخت
 ترا تیرہ شب کے مناید دراز * کہ عشق علی ز پہلو بہ سچلو نماز
 بر اندیش از افتان اختیار تب * کہ رنجبور داند درازی شب
 بیابک قبل خوابہ بیدار گشت * چہ داند شب پاسبان چون گذشت

حکایت

شنیدم کہ طفل شبے در خان * گذر کرو بر بندوسے پاسبان
 ز بیدین برن و باران و سہیل * بلریش و افتادہ همچون سہیل
 دلش بروے از رحمت آورد چو ش * کہ انیک قبا پوستینم پوشش
 وے منتظر باش بر طرف بام * کہ بیرون فرستم بدست غلام
 درین بود باد صبا در وزید * شهنشہ در ایوان شاہی خرید
 و شائقے پری چہ در خیل داشت * کہ طبعش بدو اندکے میل داشت
 ۱۰۰ تماشا ترکش چنان خوش قناد * کہ بندوسے سکین رفتش زیاد

قبا پوستینه گذشتش بگوشش
 مگر نیچ سرا بر لب بنسود
 بنگر کن چو سلطان بغفلت بخت
 مگر نیکیخت و نرا موش شد
 ۱۰ ترا شب بعیش و طرب می رود
 و نرو برده سر کار دانه بدیگ
 ببار لے خداوند زورق بر آب *
 توتف کنسیدای جوانان چسپت
 تو خوش بختی در هودج کاروان
 ۱۱۰ چه پامون و کوبت چه سنگ مال
 ترا کوه پیکر همیون می برد
 بگرام دل خفتگان در نبه
 چه دانتند حال شکم گرسند

حکایت

یکے راعس دست بر بسته بود
 بگوشش آتش در شب تیره رنگ
 ۱۲۰ شنید این سخن وزد مغلول گفت
 همه شب پریشان و دل حسته بود
 که شخصی همی نالد از دست تنگ
 ز بیچارگی چند نالی بخت

برو شکر یزدان کن ^{ایچھی} تنگدست کہ دستت عس تنگ برہم دست
مکن نالہ از بینوانی بسے چو بیسی ز خود بینوایہ کسے

حکایت

برہنہ تے یک درم ولم کرو تن خویش را کسوتے خام کرو
بنالید کالے طالع بد لگام بگنما: بنختم ورین نیر خام
۱۲۵ چو نا پختہ آمد ز سختی خویش یکے گفتش از چاہ زندان خموش
بجا آور اے خام شکر خدا کہ چون ماٹہ خام بر دست و پاسے

حکایت

یکے کرو بر پڑسائے گذر بصورت جہود آتش ورنظ
قفلے فو کوفت برگردش بنخشید درویش پسہ ہنش
نخبل گشت کانچہ از من آمد خطا بنخشاے بر من چہ جائے عطا
۱۳۰ بشکرانہ گفتا برین بے ستم کہ آنم کہ سپد ہستی نیست

حکایت

ز رو باز پس ماندہ می گریت کہ سکین تہ از من ورین دست مہیت
خونے بدکش گفتش اے تہے ز جور فلک چنہ نامی تو نیر
ہو شکر کن گر بخر بر نہ کہ آتہ نہ بی آدمی خسر نہ

حکایت

نقیبے بر افتاده مستی گزشت
 ۱۳۵ ز نخوت برو التفاتے نکرو
 مستور می خویش معنور گزشت
 جوان سر بر آورد کلبے پر سرد
 برو شکر کن چون نعمت دری
 یکے را که در بند بینی محسند
 که محرومی آید ز مستکبری
 مبادا که ناگه در افتی به بند
 که فسدها چون من باشی افتاده مست
 نه آشنه در امکان تقدیر هست
 ترا آسمان خط بسی نوشت
 ۱۴۰ به بند اے سلمان بشکر نه دست
 که زیار منع بر میانت نه بست
 نه خود می رود هر که جویا اوست
 بختش کشان می برو لطف دست

حکایت

نگر تا قضا از کجا سیه کرد * که کوری بود تکیه بر خیر کرد
 سست دست باری شفا و غسل
 غسل خوش کن زندگان با مزاج
 نه چند آنکه زور آورد بر اهل
 ۱۴۰ رفق مانده را که جان از بدن
 و لے درد مردن ندارد علاج
 یکے گزید پولاد بر مغز خورد
 بر آید چه سود انگبین در دهن
 ز پیش خطر تا توانی گسریز
 کسے گفت صندیل بالمش درد
 ولیکن مکن با قضا پنجه تیز

درون تا بود قابل شرب و اکل
 شرب آنکه این خانه گردد تمام
 ۱۵۰ مباحث تر و خشک و گرم است و سرد
 یکے رین چه بر دیگرے یافت است
 اگر باوسه و نفس بگذرد
 و اگر دیگر معده بچوشت طعام
 و اینسان نه بند و دل این شاست
 ۱۰۰ توانای تن سدان از خورش
 بچش که گردیده بر تیغ و کارو
 چو روسے بخدمت نمی بر زمین
 گدایت تیغ و زکر و حضور
 گدا را نیاید که باشت عنو
 گرفتار که خود نمیتے کرد
 نه پیوسته اقلان او خورد
 گفتار

۱۶۰ نخست او راوت بدل بر بنسار
 عگر از حق نه توغین خیبت رس
 زبان را چه بسنی که او سرد و او
 پس این است و بر آسمان بر نهاد
 که از من نه بهرے بغیرت رس
 به بین تا زبان را که گفتار و او

بدن تازه رویت و پاکیزه شکل
 که با هم سازند طبع و طعام
 ملک ازین چار طبع است مرد
 ترازوسے عدل طبیعت شکست
 تن معده جان و خورش آورد
 تن نازنین یا شود کار حرام
 که پیوسته با هم نخواهند ساخت
 که لطف حقیقی و بسدی روش
 نمی حق شکرش نخواهی گذرد
 خدا را ثنا گوے و خود را بسین
 گدا را نیاید که باشت عنو
 نه پیوسته اقلان او خورد
 گفتار

۱۶۵ سر آورو و دست از عدم در وجود
 کیت فہم بودے نشیب و قرار
 و معرفت دیدہ آدمی است
 کہ بکشتودہ نبر آسمان زمین است
 و گرتے از دست جو آہے
 حکمت زبان داد و گوشش آفرید
 اگر نہ زبان قصہ بڑا شتے
 و گرتے سعی جاسوس گوش
 ۱۷۰ ما لفظ شہین خوانندہ داد
 تمام این دو چون حاجبان برورند
 چہ اندیشی از خود کہ فعل نکوست
 بر بوستان بان بالوان شاہ
 ترا سمع و ادراک دانشدہ داد
 ز سلطان سلطان خبر می برند
 ازان درنگ کن کہ توفیق اوست
 شو باوہ گل ہم زستان شاہ

حکایت سلف بند وستان و خلدایت بت پرستان

۷۵ چنان صورتش بستہ مثال گر
 تے دیدم از عجاج و سوننا
 کہ صورت نہ مند ازان خوبتر
 ز بہ ناحت کار و اسخا روان
 طمع کردہ رایان سپین و چکل
 چو سعیدی وفا زان بت سنگدل
 بدیدار آن صورت بے روان
 چو سعادتی وفا زان بت سنگدل

زبان آوران رفت از بهر مکان
توضیح کنان پیش آن سبب بیان
شده و ماندم از کشتن این ماجرا
که تهنه جملای پرستد سیا
۱۸۰ معنی یا که با من سهوکار بود
نکو کوسه و سم تیره یار بود
بیمی بگفت که اسه چنین
عجب دارم از کار این بقومین
که مدبوش این ناتوان پیکرند
نمیتد بچپ او فعلالت در اند
نه نیوست دستش نه قمار پاسه
ورشش بنگلنی بر تپیند و ز جاس
نه پیشی که چشانش از کده باست
۱۹۰ بین گفتن آن دوست و دشمن گرفت
نمغان را خبر کرد و پیس این در
چو آتش شمشیر ز شرم و در من گرفت
فکند گریبان پانده سنجان
ندیدم در آن انجمن دوست نه
چو آنگ بر من از بهران استخوان
چو آن را و کشته پیش نشان راست بود
که در راست و در چشم نشان که نمود
نمغان را خبر کرد و پیس این در
تیریک بی نشان جان بهت
۲۰۰ غنه مانده از چاره همچون مسوق
بیرون از اندام ندیدم طسوق
چو زینگی که جان بکین نایست
سایه است تیسر و این اندر دست
مبین چنین راسته و بند
که است بر لب و سناده
۲۱۰ مرنیز با نقش این بخت است
که شکسته خوش و مورس و وکن است

دروغ آیدم صورتش در نظر * و لیکن ز معنی ندارم خبر
 ۱۹۵ که سالوک این منزلم غمخیز
 تو دانی که فرزین این رقعہ
 بہ منیست در صورت این صنم
 عبادت بتقلید گساری است
 بہمن ز شادی برافروخت روسے
 ۲۰۰ سوائت صواب است و فعلت جمل
 بسے چون تو گردیم اندر سفر
 خبر این بت کہ ہر صبح از نیجا کہ است
 وگر خواہی امشت ہم اینجا باش
 شب آنجا بودم بفرمان پیر * چو بیشن بچہاہ بلا در اسیر
 ۲۰۵ شبے ہجو روز قیامت دراز
 کشیشان برگز میانرودہ آب
 مگر کردہ بودم گناہے عظیم
 ہمہ شب درین قید غم مبتلا
 کہ نگاہ دہل زن فرو کوفت کوس * بخواند از قضا بہمن چون خسوس

و لیکن ز معنی ندارم خبر
 بہ از نیک کتہ شناسد غیب
 نصیحت گر شاہ این بقعہ
 کہ آول پرستد گانش منم
 خشک رہ روسے را کہ آگاہی است
 پسندید و گفت اسے پسندیدہ
 بہنزل رسد ہر کہ خولد دلیل
 بہن ان دیدم از خوشترین بسے خبر
 بر آرد بہ نیروان وادار دست
 کہ فروا شود سہ این بر تو فاش
 چو بیشن بچہاہ بلا در اسیر *
 سخنان گرد سن بسے وضو در منہ
 بعلما چو فروار در آفتاب
 کہ بروم دوران شب عذاب الیم
 کیم دست بر ول کیے بر دعا
 بخواند از قضا بہمن چون خسوس

۷۱۰ خطیب سید پوشش شب بے بخت
 فتاد آتش صبح در سوخته
 تو گفستی که در خطه رنگبار
 نفعان تبه راسے ناشسته روکے
 کس از مرد و رسته و از زن نماند
 ۷۱۵ من از غصه رنجور و از خواب مست
 بیکند از نیجا بر آمد خروشش
 چو بختانه خالی شد از انجمن
 که دانم ترا پیش مشکل مناند
 چو دیدم که جهل اندر و محکم هست
 ۷۲۰ من راستم از حق دگر بیچ گفت
 چو بینی زبردست را زور دست
 زلمنے بالوس گریان شدم
 بگریه دل کافه این کرد میل
 دویدند خدمت کنان سو من
 ۷۲۵ شدم غدر گویان بر شخص عاج
 بر آورد شمشیر روز از غلامت
 بیکدم جهانے شد افسه و دشته
 ز یک گوشت ناگه در آمد تار
 پدید آمد از در و دشت و کوسے
 در آن تیکره جاسے سوزن نماند
 که ناگاه تبهتال بر داشت دست
 تو گفستی که دریا و آمد بپوشش
 بزمن نگه کرد خندان بمن
 حقیقت عیان گشت و باطل نماند
 چنان محال اندر و دغشہ هست
 که حق ز اهل باطل بساید نماند
 نه مردی بود پخته خود شکست
 که من ز آنچه گفتم پشیمان شدم
 عجب نیست سنگ ابرو و سیل
 بغیرت گرفتند بدوسے من
 بگریستی ز رکوفت بر تخت علیج

۲۳۰. تک راسکے بوسہ داوم بدست
 بتقلید کافر شدم روز چند
 چو دیدم کہ در ویر گشتم این
 ویر محکم بہ بستم شبے
 نگہ کردم از زیر تخت و تیر
 پس پروہ مطہرانے آذر پرست
 نفورم دوران حال معلوم شد
 کہ ناچار چون در کشد رسیمان
 بہمن شد از روسے من شرمسار
 ۲۳۵. بتزید و من در پیش تاختم
 کہ دانستم از زندہ آن بہمن
 پسند کہ از من بر آرد و مار
 چو از کار منف خبہ یافتی
 کہ گر زندہ امش مانی آن بہمن
 ۲۴۰. وگر سہ بخدمت نہد برورت
 فسریندہ را پاس بر پامنہ
 کہ لعنت برو باد و بر بت پرست
 بہمن نشدم در مقالات زند
 گنجیدم از حشر می در زمین
 دویدم چپ و راست چون غریبے
 یکے پروہ دیدم مشکل ہرز
 مجاور سرداریمانے بدست
 چو داؤد کاہن برو معلوم شد
 بر آرد صنم دست فرادخوان
 کہ شغرت بود بخیر بروے کار
 نگوشس بچاہے در انداختم
 بہاندکت سعی در خون من
 مساوا کہ سترش کنم آشکار
 ز دستش بر آرد چو دریافتی
 نخواہ ترا زندگانی وگر
 اگر دست یابد بہت و سرت
 چو رشتی و دیدی امانش عدہ

تماش بکشم سنگ آن خبیث
 چو دیدم که عنوغاسے انگینتم
 چو اندر نینانے آتش زوی
 ۲۴۰ گمش بچہ مار مردم گراسے
 چو زخور خانہ بیاشوفتے
 بچا بکتہ از خود سینداز تیرہ
 در آوراق سعدی جنہ این غمیت
 بہند آدم بعد ازان مستخیر
 ۲۵۰ انا تجلکہ تلحی کہ بر من گذشت
 در اقبال و تائب بو بکر سعد
 و جور فلک داد خواہ آدم
 دعا گوے این دولتیم بندہ وار
 کہ موم نہاوم نہ در خورد ریش
 ۲۵۰ کے این شکر نعمت بجائے اورم
 منج یافتم بعد ازان بندہ
 یکے آنکہ ہر کہ دست نیاز
 کہ از مردہ دیگر نیاید حدیث
 رہا کردم آن بوم و بگر خستم
 ز شیان سپرینہ اگر بخبروی
 چو شستی در آن حنہ و گیر پاسے
 گزیر از محلت کہ گرم اوفتے
 چو افتاد واسن بدنان بگیر
 کہ چون پاسے دیوار کندی باسیت
 وز آنجا براہ میں تا حجینہ
 بانم حنہ اموز شیرین بکشت
 کہ ماور نزیاد خنوق قبل و بعد
 درین ساہگتہ پناہ آدم
 حنہ پایا تو این ساہ پامید وار
 کہ در خورد الغمام و اکرام خویش
 و گر پاسے گرد و نجیت سرم
 بنورم بگوش ست ازان پندہ
 بر آرم بہر گاہ داناسے راز

بیاد آید آن لعبت چیسیم
 کت خاک و چشم خود بینیم
 بدانم که هستی که بر هاشتم
 پر نیروی خود بر نیفر هشتم
 ۲۶۰ نه صاحب دلان دست بر می کشند
 کس در رشته از غیب در می کشند
 و خیره باز است و طاعت لیک
 نه هر کس توانا است بر فعل نیک
 بهین است مانع که در بدگاه
 نشاید شدن حسرت بفرمان شاه
 کلید قدر نیست در دست کس
 توانا، مطلق خداست و بس
 پس اسے مو پونڈیہ بر راہ راست
 ترا نیست رشت خداوند راست
 ۲۶۵ چو در غیب نیکو نہادت رشت
 نیاید ز خود تو کردار رشت
 ز زبور کرد این خلوت پدید
 همان کس که در مار زہر آفرید
 چو خواهد که ملک تو ویران کند
 نخست از تو خلق پریشان کند
 و گر باشدش بر تو بخشایشی
 رساند بخلق از تو آسایشی
 تمبہ مکن بر رو راستی * کہ دستت گرفتند و بر خاستی
 ۲۷۰ سخن سوومند است اگر شنوی * بمردان رسی گر طریقت روی
 مقامے بیانی گرت رہ و بند * کہ بر خوان عزت سہاطت نہند
 و لیکن نباید کہ تنہا خوری
 زور و شیش در مانده یار آوری
 فہرستی مگر جتے در نیم
 کہ بر کردہ خویش واثق نیم

باب پنجم در توبه

یا اے کہ عیبت بهفتاد و رفت
 مگر خفته بودی کہ ہے بود رفت
 ہمہ برگ بودن ہمسی سختی * بتدبیر رفتن نسیروختی
 قیامت کہ بازار مینوینند * منایل باعمال نیکو دیند
 بضاعت چند آنکہ آری بری
 وگر تغلیبی شریعی بری
 کہ بازار چند آنکہ آگندہ تر
 تہی دست را دل پراگندہ تر
 ز پنجہ درم پنج اگر کم شود * دولت ریش سرخچہ غم شود
 چو پنجاہ سالت برون شد ز دست
 غنیمت شمرنج روزی کہ است
 اگر مرد مسکین زبان داشتے
 کہ اے زندہ چون بست ایگان گفت
 تو بارے سے چند فرصت کار
 چو مارا بغفلت شد روزگار

حکایت

شبے در جوانی وطیب نعیم
 جوانان شستیم چند سے ہم
 چو کبیل سرایان چو گل نازہ رویے
 ز شوخی و اقلندہ غفلت کو سے
 جہان دیدہ پیرے ز ما برکتہ
 ز جوہر فلک امیں موشن نہا
 چو قندوق زبان از سخن بستہ بود
 نہ چون طالب از خندہ چون پستہ بود

- ۱۰ جولے فرارفت کلبے پر مرو
 کیے سر بر آرز گریبان عنم
 بر آورد سر سال خورد از شفقت
 چو بود صبا بر گلستان وزد
 چه تا جوان است و سر سبز خوی
 ۲۰ بیداران که باد آورد بید خشک
 زبید مرا با جوانان چمید
 بقید اندرم جسته باده که بود *
 شما راست نوبت برین جوان نشست
 چو بر سر نشست از بزرگی عباد
 ۳۰ مرا برف بید بر پتہ زباغ
 کند جلوه طراوس صاحب گل
 مرا غلہ تنگ اند آمد درد
 گلستان ما را طراوت گذشت
 مرا تکیہ جان پدر در عصاست
 ۴۰ تسلیم جوان راست بر پا جست *
 که پسران برند استعانت بدست
- چه در کنج حسرت نشینی بدرد
 بتمام دل با جوانان بچشم
 جوانش نگر تا چه پیرانه گفت
 چمیدن درخت جوان راست
 شکسته شود چون بزودی رسید
 بزود درخت کهن برگ خشک
 که بر عارضم صبح پیروی دید
 و مادام سر رشته خواهد ربود
 که ما از تنعم بشستم دست
 و گر چشم عیش جوانی مد
 نشاید چو تلبس تماشای باغ
 چه می خواهی از باز برکنده بال
 شما را کنون می دهد سیر نو
 که گل دستہ بندو چو پتہ مروه گشت
 و گر تکیہ بر زندگانی خطاست
 که پسران برند استعانت بدست

مغل سخن رویم نگر زرد ناب
 هوس نختن از کوک ناتمام
 مرا می بید چو طفلان گریست
 نگو گفت لغمان که نازیتن
 ۳۵ هم از بادان در کلبه بست
 جوان تا رسد سیاهی نور
 منو رفت چو پروانه آفتاب
 چنان زیشت نبود که از پیر خلم
 ز شرم گنایان نه طفلان زلیست
 به از سالها بر خطا نیتن
 به از سود و سر پای وادن ز دست
 برو پیر سکین سپیدی بگو

حکایت

کهن ساله آمد بنزد طبیب
 که دستم برگ بر نه اے نیک را
 بدان ماند این قامت خفته ام
 ۳۶ بود گفت دست از جهان دریل
 نشاط جوانی ز پیران مجوس
 اگر در جوانی ندی دست و پاس
 چو دوران عمر از پس در گذشت
 نشاط آنکه از من زمین گرفت
 ۳۵ بید هوس کردن از سر بد
 ز نالیدنش تا بسوزن قریب
 که پایم همی بر نیاید ز جلنے
 که گوئی بگل در منو رفته ام
 که پایت قناعت بر آید ز رگل
 که آب روان باز ناید بجوس
 در ایام پیری همش باش و سا
 من دست و پا کاهت از سر گذشت
 که شام سپید و میدان گرفت
 که نور هوس بازی آمد سب

بسنبری کجا تازه گرو و دم
 کسبزی بخواهد دمید از گم
 تفتیح گشتان در هوا و توس
 گذشتیم بر خاک بید کس
 کسانے که دیگر بغیب اندر اند *
 بیلند و بر خاک ما بگذرند
 درینا که فصل جوانی برفت
 بلبو و لعب زندگانی برفت
 ۵۰ درینا چنان روح پرور زمان *
 که بگذشت بر ما چو برق میان
 ز سودا این پوشم و آن خورم
 نپسروا حتم تا عنم وین خورم
 درینا که مشغول باطل شدیم
 ز حق دور ماندیم و غافل شدیم
 چه خوش گفت با کودک آموزگار
 که کارے نکردیم و شد روزگار

حکایت

جوانا به طاعت آموز گیر
 که سنوا جوانی نیلید ز پیر
 ۵۰ سنراغ ولت بست و نیر و تن
 چو میدان فراخ است گوشه بزن
 من آن روز را در شناختم
 بدانستم اکنون که در باختم
 قضا روزگارے ز من در ربود *
 که هر روزے از وے شب قدر ربود
 چه کوشش کند پیر خرد بر بار
 تو می رو که بر باد پائی سوار
 شکسته قدح گرب بند خست
 بیادرو خواهد بجانے درست
 ۶۰ کنون کوفتوت بغفلت درست
 طریقے ندارد کبیر بلذ لست

کہ گفت بجھسون در لذت تن * چو افت اوہ وندت و پاسے بن
 بغضت بدادی ز دست آب پاک * چہ چارہ کنون حسب تیمم چنک
 چو از چایگان در دویدن گسرو * بسوی ہسم افتان و تیران ہرو
 مگر آن باد پایان برفتند تیز * توبے دست و پا از شستن بخیز

حکایت

۶۵ شبے خوابم اندر بیابان میں * نہ و بست پاسے دویدن بقیہ
 شہبانے آد بہول و ستیز * زمام شتر بر سرم زد کہ خینہ
 مگر دل نماوی بسوزن ز پس * کہ بر می نخینہی بیانگ جزیں
 مرا بچو تو خواب خوش در دست * ولیکن بیابان بہ پیش اندر دست
 تو کہ خواب نوشین بیانگ جزیں * نخینہی و گر کے رسی در سہیل
 ۷۰ مشرو کوفت طبل شتر درون * بتزل رسید اول کاروان
 خشک ہوشیدان فخر و نجت * کہ پیش از دہلزن بہ بند درخت
 برہ خفتگان تا بر آند سر * نہ ہیستند رو رفتگان لا اثر
 سبق بروہ رہ رو کہ برخاست زود * پس از نقش بیدار ہون چہ سوو
 کیے در بھاران پینشانہ خسو * چہ گندم ستاند بوقت درو
 ۷۵ کنون باید اسے خفت بیدار ہو * چو مرگ اندر آرد ز خوابت چہ سوو

چو شیبیت برآمد بروئے مشاباب
 من آن روز برکندم از عمر امید
 درینا که بگذشت عمر عزیز
 گذشت آنچه در نا صوابی گذشت
 کنون وقت تخم است اگر پوری
 بشم قیامت سود تنگدست
 مگر چشم عقل است و تدبیر گور
 بیدار توان اسی پر سود کرد
 کنون کوشش کاتب از کم در گذشت
 کنونت که چشم است اشکے بیمار
 نه پیوسته باشد روان در بدن
 کنون بابت عذر تقصیر گفت
 ز دانت دگان بشنو امروز قول
 نغمیت شمار این گرمی نفس
 ۹۰ مکن عمر ضایع بانوس حسین
 که نصرت عزیز است و الوقت حسین

شبت رفت شد دیده بر کن خواب
 که افتادم اندر سیاهی سپید
 بجاهد گذشت این دس چند نیز
 درین نیز بهسم در نیابی گذشت
 گر امید داری که حسن بری
 که وجهی ندارد حشرت نشست
 کنون کن که چشمت نخوردست بود
 چه سود آید آن را که سرمایه خورد
 نه وقتے که سیلابت از سر گذشت
 زبان در وپسان است عذری بیدار
 نه همواره گردد وپسان در زمین
 نه چون نفس ناطق ز گفتن نجف
 که فروانگیرت پرسد رسول
 که بی مرغ قیمت نذر و نفس
 که نصرت عزیز است و الوقت حسین